

УДК 81'272
DOI: 10.31733/15-03-2024/2/718-719

Інна КОЗУБАЙ

старший викладач кафедри
міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін

Катерина ЧЕРВЯКОВА

студентка ННІ права
та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МОВА ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

У сучасному світі, де глобалізація та транскордонні впливи стають дедалі відчутнішими, питання національної безпеки набувають все більшого значення. Одним із ключових факторів, що впливають на стійкість та самобутність нації, є мова. В контексті національної безпеки, мова може бути використана як засіб зміцнення національної єдності та захисту від зовнішніх загроз.

Як зазначає Л. Масенко розбіжності в Україні на мовній основі – це не просто протистояння двох мов, але й боротьба між ідентичностями та цивілізаційними орієнтаціями населення. Середовища, що пройшли асиміляцію та денационалізацію, перешкоджають формуванню єдиної нації, перетворюючи населення на атомізований натовп, яким легко керувати. У умовах демократії та вільних виборів такі середовища призводять до приходу до влади демагогів та популістів, для яких національні інтереси не мають значення [1, с. 6].

Для відновлення національної безпеки важливо чітко розуміти символічне значення державної мови як показника національної єдності та ідентичності, як ключового стратегічного фактора захисту нації та держави, щоб приділити мові особливу роль.

Оскільки одним із пріоритетних напрямів налагодження ефективної діяльності держави та суспільства є розвиток національної свідомості, то Президент України 18 травня 2019 р. затвердив Стратегію національно-патріотичного виховання. У загальних положеннях цього документа вказано: «Утвердження поваги до державної мови, піднесення її престижу серед громадян є важливим аспектом формування й розвитку особистості та основою національно-патріотичного виховання» [3].

Питання української мови – це потреба щоденної роботи над собою, над формуванням мовної ідентичності. Крім того, це питання щоденних дискусій у фахових колах інтелектуалів, письменників, перекладачів, культурних менеджерів і стейкхолдерів, які формують бренд української мови, які забезпечують можливості української мови для перекладу творів зарубіжної літератури, де є лексичні новотвори, сленг і професійна лексика, що відповідає XXI століттю. Це питання постійної роботи над дубляжем світових фільмів, які мають дійти до українського глядача у якісних перекладах [2].

Мова є важливим фактором національної безпеки. Вона може бути використана як засіб зміцнення національної єдності та захисту від зовнішніх загроз. Управління мовною політикою та захист прав на мову є важливими аспектами забезпечення національної безпеки.

Варто відзначити, що обмежений використання національної мови в національній державі свідчить про обмежену державність нації, неповне її визволення від колоніальної залежності та культурної неповноцінності. Перевага іноземної мови в окремих регіонах національної держави створює загрозу її цілісності, оскільки інша мова формує інші культурні та духовні традиції, цінності та інтереси, які не завжди співпадають з інтересами титульної нації та держави, створеної нею. Тому, як правильно зазначив М. Степико, головним завданням зміцнення національної ідентичності та консолідації української нації є мовна, культурна та ціннісна українізація суспільства. У цьому контексті визнанням пріоритетом є подолання конкуренції між панросійською та українською ідентичностями на території України. Послаблення української ідентичності створює ряд загроз національній безпеці країни: викликає сепаратизм, актуалізує ідеї федералізації, стимулює бажання сусідніх держав створити в Україні свої національні автономії [5].

Підкреслимо, що в контексті гібридної війни стає все більш очевидними спроби

проросійських сил завадити мовному об'єднанню української нації. Недостатньо рішучі кроки уряду щодо українізації постійно зустрічають опір, протидію та саботаж з боку певної частини суспільства, яка часто надихається проросійськими політичними силами та російськими спецслужбами. Досі ними активно просувається концепція двомовності України, яка все ще має значну підтримку в південно-східних регіонах, впроваджуються принципи лексеми, які знижують значення української мови, наприклад, «яка різниця, на якій мові говорити», пропонується відмовитися від українізації та зосередитися на економічних питаннях тощо [6, с. 44].

Таким чином, мовне питання вимагає вирішення не тільки через його потенційну конфліктогенність, але передусім через важливий сьогодні для держави безпековий потенціал мови. Без досягнення єдиного суспільного розуміння базових (мовних) ознак своєї нації (етнічної чи політичної) тривалий стабільний розвиток країни є сумнівним. Отже, лише повне і остаточне домінування української мови як державної в усіх публічних сферах забезпечить консолідацію в суспільстві, зміцнить безпекові можливості держави.

Також, необхідно зазначити, що держава має відновити права української мови, яка знаходиться під загрозою від «сильної» мови колишнього колонізатора. У статті 6 Закону України «Про основи національної безпеки» від 19 червня 2003 р. № 964-IV вказано, що одним з пріоритетів національних інтересів України є забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Отже, згідно з цим положенням, державна українська мова, між іншим, є мовою права та юриспруденції, інструментом правового розуміння та регулювання, а також культурно-специфічним механізмом формування національного права [4].

Сьогодні відданість українській мові свідчить про лояльність громадянина до Української держави, його національну свідомість та самоідентифікацію з українською нацією. З іншого боку, відмова від використання української мови в публічному просторі є показником незрілої або альтернативної національної самоідентифікації.

Отже, мова відіграє ключову роль у стратегії національної безпеки, оскільки вона формує світогляд особистості. Мовна проблематика займає важливе місце в інформаційній та гуманітарній політиці країни поряд з громадянським освітнім процесом, історичною пам'яттю, медіа грамотністю та іншими.

Виклики, що постали перед Україною, потребують посилення протидії не лише збройній, а й інформаційній війні у мовно-культурній сфері, що її провадить росія. Для подолання загроз, спричинених мовно-культурним і цивілізаційним розколом населення, необхідно активізувати, передусім у системі освіти всіх рівнів, процеси дерусифікації. Це передбачає впровадження державної політики підтримки української мови, утвердження її реального, а не декларативного, як дотепер, статусу державної мови, що їй належить державотворча функція формування цілісної політичної нації.

Отже, мова виступає не лише елементом культури та ідентичності, але й ключовим фактором національної безпеки. Збереження мовної різноманітності та розвиток мовної політики сприяє консолідації суспільства та вирішенню внутрішніх та міжнародних викликів. Розуміння важливості мови у контексті національної безпеки є важливим етапом для сталого розвитку сучасних суспільств.

1. Масенко Л. Т. Українська мова як фактор національної безпеки. Мова : класичне - модерне - постмодерне : збірник наукових праць. 2016. Вип. 2. С. 5-15.

2. Нишук Є. Мова – чинник національної безпеки України. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/29795878.html> (дата звернення 22.02.2024).

3. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 № 2704-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 22.02.2024).

4. Про основи національної безпеки : Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 39. Ст. 351.

5. Степико М. Загальноукраїнська ідентичність-головний об'єкт гібридної війни росії проти України. Аналітична записка. URL : <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/download/45/44/> (дата звернення 22.02.2024).

6. Чеховська М. М. Мова як чинник національної безпеки. Держава та регіони. Серія: Право. 2018. С. 39-46.

7. Кондратова Я. М., Козубай І. В. Дистанційне вивчення англійської мови під час війни: виклики та можливості. Наукові орієнтири: теорія та практика досліджень : матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Суми, 3 листопада, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця : ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2023. С. 53-54.